

Секція 2. Передумови та фактори інноваційного розвитку національної економіки в умовах глобалізації

Мекшун Л.М., к.е.н., доцент

Чернігівський державний інститут економіки і управління
(м. Чернігів, Україна)

СУТНІСТЬ ТА РІВНІ ЕКОНОМІЧНОЇ БЕЗПЕКИ

Поняття «економічна безпека» відносно нове для вітчизняного наукового лексикону, а на Заході широко використовується ще з 30-х років ХХ ст. Вперше його ввів в науковий обіг президент США Франклін Рузвельт, який 29 червня 1934 року створив федеральний Комітет з економічної безпеки. Щоб подолати наслідки світової кризи і відновити економічний розвиток США був прийнятий Закон про економічну безпеку (The Economic security Act of 1935).

Посилений інтерес до проблеми наукового осмислення економічної безпеки на Заході припадає на кінець 70-х років, що викликано валютною і структурною кризами. Розпад СРСР посилив відкритість вітчизняної економіки і в умовах глобалізації ще більше загострилось питання про захист національних інтересів. У вітчизняній економічній науці поняття економічної безпеки почало активно досліджуватися тільки з 90-х років ХХ ст.

При визначенні національної економічної безпеки вітчизняні та зарубіжні вчені роблять наголос на її різних сутнісних ознаках: збереженні незалежності національного господарства; стійкому розвитку економіки, її здатності до самовідтворення і самовдосконалення; виявленні та усуненні внутрішніх і зовнішніх загроз та реалізації економічних інтересів тощо.

У науковій літературі досліджуються різні рівні економічної безпеки. Так, О.Шнипко виділяє наступні ієрархічні рівні економічної безпеки: глобальний, міжнародний, національний, регіональний, суб'єкта господарської діяльності і окремої особи [1]. Є. Олейников вважає, що існують три рівні колективної (суспільної) безпеки (міжнародний , національний, регіональний) і два рівні приватної безпеки (суб'єктів господарювання і фізичної особи) [2, с.19]. О.Кириченко і В.Алькема виділяють значну кількість рівнів економічної безпеки, зокрема: фінансовий, макроекономічний, технологічний, енергетичний, продовольчий, інноваційний, інвестиційний, трудоворесурсний, життєвого рівня населення, виробничий, зовнішньоекономічний, регіональний [3]. На нашу думку, це можуть бути підрівні визначених рівнів. Із зростанням ролі загроз, які несуть світу і державам транснаціональні корпорації, ми вважаємо, що доцільно було б виділити ще один рівень – транснаціональний.

Міжнародний рівень економічної безпеки регулює співробітництво між країнами, їх участь у міжнародному поділі праці, русі капіталів, товарів і послуг, визначенні взаємних економічних інтересів. Сучасна взаємозалежність держав викликає необхідність враховувати і безпеку інших країн. На 42 сесії Генеральної асамблеї ООН 11.12. 1987 року прийнята Концепція міжнародної економічної безпеки. В ній зазначено, що «співробітництво між країнами повинно ґрунтуватися на повазі суверенітету, територіальної цілісності і принципу невтручання у внутрішні справи будь-якої держави, а також свободи вибору шляхів розвитку і форм організації економічного життя, мирного врегулювання економічних суперечок без застосування сили і взаємовигідного співробітництва з метою економічного і соціального прогресу». Міжнародна економічна безпека формується світовим співтовариством за допомогою міжнародних організацій – ООН, МВФ, МБРР, СОТ тощо.

Ми вважаємо, що транснаціональний рівень розміщується за міжнародним, тому що діяльність ТНК охоплює більшість країн світу. За результатами досліджень Джеймса Глаттфельдера 1318 ТНК зосередили 60% загальносвітових доходів, із них 147 компаній (суперкорпорація) контролює 40% світового багатства, що свідчить про найвищий рівень монополізації [4].

На державному рівні економічна безпека є одним із вимірів національної безпеки і охоплює всі сфери суспільного життя. Вона включає в себе: безпосередньо економічну, зовнішньоекономічну, фінансову і соціально-економічну безпеки. Частково з нею пов'язані енергетична, екологічна, науково-технологічна і військова безпеки. При визначенні національної економічної безпеки необхідно враховувати розмір країни та її географічне розташування, наявність природних, матеріальних, інтелектуальних, людських ресурсів, рівень господарського, науково-технічного, культурного, військово-оборонного розвитку, стан міжнародних економічних зв'язків, рівень життя населення, вирішення соціальних проблем тощо.

Регіональна економічна безпека передбачає здатність регіональної влади створити конкурентоспроможну, стабільну, ефективно працюючу економіку території, яка одночасно є відносно самостійною структурою і в той же час органічно інтегрована в економіку країни. Вона включає в себе визначення регіональних інтересів, раціональне використання наявних ресурсів і економічного потенціалу регіону, забезпечення балансу із загальнонаціональними інтересами.

Економічна безпека підприємства залежить від оцінювання та управління економічними ризиками, найбільш ефективного використання його ресурсів, визначення та усунення можливих загроз діяльності

як в теперішньому часі, так і в майбутньому. В розвинутих державах, таких як США і країни ЄС, компанії мають відділи внутрішньої безпеки, головне завдання яких - гарантувати економічну та інформаційну безпеку. Зарубіжні підприємства перш за все використовують конкуренцію, як основну зброю для досягнення своєї мети. Від їх стабільності і масштабів діяльності залежить економічна безпека держави.

Під індивідуальною економічною безпекою розуміють дотримання конституційних прав і обов'язків громадянина, створення таких умов життєдіяльності, при яких забезпечується правовий та економічний захист його інтересів. Від потреб людини залежить попит на товари і завдяки її доходам формуються певні види прибутку підприємств і держави. Головними економічними загрозами особистості є: низький рівень життя, відсутність чітко вираженого середнього класу та велика прірва між доходами різних верств населення, порушення прав споживача, знецінення заощаджень, затримки у виплаті зарплат і пенсій тощо. Такі процеси безпосередньо впливають на економічну безпеку держави, адже в економіках розвинутих країн світу виробники здебільшого орієнтуються на середній клас, який створює споживчий попит на товари, що в свою чергу запускає механізм економічних взаємовідносин між підприємствами.

Таким чином, всі рівні економічної безпеки тісно взаємопов'язані між собою і впливають один на один.

Література:

1. Шнипко О. С. Економічна безпека багаторівневих систем: регіональний аспект / О. С. Шнипко. – К.: Генеза, 2006. – 288 с.
2. Экономическая и национальная безопасность: Учебник / Под ред. Е.А. Олейникова. - М.: Экзамен, 2005.- 768 с.
3. Кириченко О.А., Алькема В.Г. Концептуальні засади формування системи економічної безпеки в умовах глобалізації / О.А. Кириченко, В.Г. Алькема // Актуальні проблеми економіки.- 2010.- № 12.- С.6-18.
4. James Glattfelder. Revealed – the capitalist network that runs the world // New Scientist. – 24.10.2011.- p.3.